

Simándi Szilvia

Válogatás az egri Közművelődési Tanszék tudományos és ismeretterjesztő tevékenységeiből

A tanszék kezdetektől fogva többféle módon törekedett az egyetem (korábban főiskola), a szakma és Eger város életében megjelenni, hogy ezáltal is erősítse az intézmény, a település és a térség szakmai együttműködését. Természetesen az elmúlt 50 év minden történésének bemutatására nem vállalkozhatunk, jelen fejezetben néhány meghatározó eseményt, kutatást, programot emelünk ki a tanszékünk életéből.

A tanszék számos **településkutatásba, felmérésbe** bekapcsolódott különböző intézmények, szervezetek felkérésére a hallgatók bevonásával, melyek eredményeit a képzési programokba is beépítették, hosszú időn keresztül Szabó Sándorné Stefán Edit vezetésével. (Szabó Sándorné a Magyar Szociológiai Társaság és az Országos Szabadidős Társaság elnökségének tagja is volt.) A következőkben négy felmérésből mutatunk be részleteket:

„Kirajzás”

1977-ben a Népújság arról tudósított, hogy az egri főiskolán a népművelés szakos hallgatók a közművelődési szakcsoport módszertani felkészítésével kirajzásban vettek részt. Az oktatók kidolgozták a megfigyelés és tapasztalatgyűjtés szempontjait, a népművelő szakos hallgatók pedig lelkesen és izgalommal készültek arra, hogy az elméleti ismeretek a gyakorlatban is megjelenjenek a terepmunka közben. Kirajzásnak nevezték azt az akciót, amelynek keretében az egyetemisták egyazon időpontban kopogtattak a művelődési házak ajtaján. Nem ellenőrizni mentek a hallgatók, hanem sokkal inkább tájékozódni, ismerkedni és közben megtudni, hogyan tölthetnék a szombat,

valamint a kedd estét egy város vagy egy község művelődési házában. Például az egyik községről az alábbi fogalmazták meg: „Az intézményt a MOZI felirat jelöli, ám nem lehet tudni kívülről, hogy az egyben művelődési ház is. Nyitvatartása sincs feltüntetve, egyetlen rajzlapra ceruzával felírt esztétikusnak egyáltalán nem mondható hirdetés jelzi, hogy: 26-án este bál. Bent, az épületben kocsmajellig, duhajkodó társaság sörözik, a hangulat emelkedett. A nagyterem berendezése: néhány felforgatott szék, a színpadon vörös függöny és rajta a november 7-i dekoráció. Rideg az egész épület... Elszomorító látvány volt. Fiatalokkal nem találkoztunk. Elmentünk az eszpresszóba, ott voltak. A bálba nem nagyon igyekeztek.”

A főiskolások beszámolókat készítettek, és elemezték a látottakat. Az a gondolat is megfogalmazódott, hogy ezen pillanatfelvételeket rögzítő tényfeltáró akció remélhetőleg hozzájárul egy pezsgőbb kulturális-közösségi élet kialakításához. (Népújság 1977. december 11.)

Az északi lakótelepen élők művelődési szokásai

Az 1980-as évek második felében Szabó Sándorné tanárnő vezetésével harminckét történelem–népművelés szakos hallgató az egri északi lakótelepen (Csebokszári lakótelep) élők közművelődési igényeit mérte fel. A hallgatók a lakótelep 18 707 lakosából kérdeztek meg közel ezer embert, azaz 340 családot: milyenek igényeik, elvárásaik – az akkor még épülő – „általános művelődési központtal” szemben? (A Neumann János nevet viselő lila iskola eredeti szándék szerint ÁMK lett volna – tudtuk meg a cikkből.) „A lakótelepen végül is elvégeztük a felmérést. A népművelés szakos hallgatók munkacsoportokban vizsgálták a gyesen, gyeden élők, a nyugdíjasok, a fiatalok, középkorúak művelődési szokásait. A kérdőívek, interjúk nyomán erről tanulmány készült. Rengeteg felfedezéssel szolgált az ott élők életmódjáról. A főiskolások élvezték ezt a munkát, mert életszagú volt. Az iskola pedagógusai népművelő tanárai is jól hasznosították, kiindulási alapot jelentett számukra.” „Az intézmény ma is tanszékünk gyakorlóhelye” – nyilatkozta Szabó Sándorné 1988-ban. (Népújság 1988. november 26.)

„Főiskolások Egerről”

A kétezres évek elején közel 400 főiskolai hallgatót kérdeztek meg Egerről és az intézményválasztás okairól a művelődésszervező szakos hallgatók. A kérdések között szerepelt az a mai napig aktuális kérdés, hogy a szak,

illetve szakpár választása után mennyire tartották a hallgatók fontosnak a várost is, amikor Egerbe adták be jelentkezési lapjaikat a felvételi során. Azt feltételezték, hogy a nagyobb városokból – különösen a fővárosból – érkezett hallgatók véleménye majd több ponton eltér a kisebb településekről érkezőkétől.

A művelődésszervező szakos hallgatók kérdőíves és interjúk megkérdezések lebonyolításában vettek részt. „A mintavétel alapját a főiskola új szervezeti felépítése adta: Bölcsészettudományi, Gazdaság és Társadalomtudományi, Természettudományi Karok. A beiratkozott hallgatói létszám és a szakokon tanulók száma alapján választottuk ki mintánkat. (...) A kérdőívek kitöltésére 2002 tavaszán február-március hónapokban került sor. A csoportos interjúk, elemző megbeszélések a 2002/2003-as tanévre tolódtak. (...) A kutatás tartalmi kérdései között meghatározó volt, hogy »miért jött Egerbe tanulni?« Várakozásunknak megfelelően a főiskola, illetve a választott szak volt meghatározó a válaszok 49,1%-ban. Eger, a város szépsége, adottságai 44,2%-ban, jót-jókat hallott erről a képzésről 6,2%, míg akiket csak »ide vettek fel« 0,5%. A csak ide vettek fel-t, felsőbb évesek már nem választották, annak ellenére, hogy bizonyosan voltak közöttük is, akik nem Egerbe készültek első helyen.” (Szabóné 2003, 123–130)

Bővebben: Szabóné Stefán Edit (2003): Főiskolások Egerről. Közművelődés Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. *Sectio Culturae. (Acta Academiae Paedagogicae Agriensis: Nova series; Tom. 30)* 121–135.

„A kistérségek művelődéséért”

Az MTA Szociológiai Kutatóintézete 2003-ban megismételte az ország kulturális állapotáról 1996-ban készített felmérését. A fenti kutatásokkal egyidejűleg, azokat árnyaltabbá téve – a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma kezdeményezésére – több egyetem és főiskola művelődésszervező szakos hallgatói „kirajzást” végeztek. Csaknem 1440 hallgató 1200 településre jutott el, és keresték a választ azokra a kérdésekre, melyek a helyi kulturális kínálattal való elégedettséget mérték. Az egri főiskola művelődésszervező szakos hallgatói is részt vettek a munkában. A munkát vállaló II. éves művelődésszervező szakos hallgatók többsége hasonló feladatot még nem végzett korábban. A kezdeti bizonytalanságot később a kíváncsiság váltotta fel, amit az egyéni beszámolók is bizonyítottak: izgalmas, hasznos tapasztalatszerzésként értékelték a hallgatók a kutatást.

A kéthetes munka eredményeiről: Heves megye 7 városába és 112 kisebb településére jutottak el a hallgatók, továbbá 13 Borsod-Abaúj-Zemplén megyei település helyzetét is sikerült megismernünk. Ez utóbbiak sajátossága, hogy valamilyen módon kapcsolódtak Heves megyei kistérségekhez. A „kirajzásban” 42 fő művelődésszervező szakos hallgató vett részt. Heves megyében 2003. szeptember utolsó és október első hetében került sor a fenti kistérségi kutatásra. „Összegezve a 42 hallgató beszámolóját (írásost és szóbelit egyaránt), azt mondhatjuk: látszólag minden rendben van. A lakosság elégedetlensége elsősorban a munka világával kapcsolatos, vagy a napi politikát érinti. A közösségi művelődés elsősorban városi gyakorlat, a vidék a »falunapokon« és a televízió előtt teljesíti kulturális elvárásait. A rendezvények, fesztiválok, ún. attraktív kulturális események új (rég) divatot hoztak létre. Valószínű, hogy a kettő nem zárja ki egymást, a képzés során mi erre készítjük fel hallgatóinkat. Zárógondolatként egy megjegyzés, melyet több dolgozatban is olvashattunk: »Végre valaki megkérdezi, mi a helyzet a kultúrával. Erre eddig senki nem volt kíváncsi. Ezt a véleményt polgármesterektől és egyszerű emberektől egyaránt hallhattuk...«.” A helyi újságban a kutatásról Szabóné Stefán Edit nyilatkozott, megjelent: 2004. február 27-én a Heves Megyei Hírlapban.

A tanszék tudományos és ismeretterjesztő tevékenységében hosszú időn keresztül kiemelt szerepet kapott az **időskori művelődés**, melyben Hidy Pálné munkássága meghatározó, mind a népfőiskolai kurzusok vonatkozásában, mind a „Fiatalok az idősekért” elnevezésű eseménysorozat során. (Hidy Pálné a Magyar Gerontológiai Társaság és a Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztályának tagja is volt.)

Időskori művelődés

1987-ben „Az Egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei” c. kötetben jelent meg Hidy Pálné tanulmányából egy részlet, mely „Az öregkorra való felkészülés nevelési és önnevelés feladatai (Részlet egy nagyobb tanulmányból)” címet viselte. Írásában többek között az időskori művelődéssel kapcsolatos kutatások fontosságát indokolta. „Gondolkodásunk, az általa felölelt időkeretek többnyire megragadnak az érett, felnőtt ember nevelési, művelődési feladatainál, lehetőségeinél. Aránytalanul kevés szó esik, még kevesebb történik az időskori nevelés, önnevelés, művelődés feladatainak,

lehetőségeinek megfogalmazásával, megvalósításával kapcsolatban. Annak, hogy ez így van, igen sok oka van. A kérdéssel kapcsolatos megmerevedett, helyenként még a szaktudományi gondolkodásban is fellelhető ítéletek és előítéletek éppúgy közrejátszanak, mint a gerontopszichológia és az erre épülő metodika jelenlegi hiányosságai, fehér foltjai. Részben az utóbbi ténnyel magyarázható, hogy a kérdés sem a pedagógusképzésben, sem a felnőttnevelésre is felkészítő közművelődési szakemberképzésben – ebből adódóan a mindennapi gyakorlatban sem – kapja meg a neki kijáró helyet.” (Hidy 1987, 24) Hidy Pálné egy 1986-os publikációjában egy egri vizsgálatról számol be, melyben idős embereket kérdeztek életcéljaikról, örömeikről és szomorú élményeikről, melynek eredményeit a Honvédségi Szemle számában publikálta. Bővebben: Hidy Pálné (1986): Felkészülés az öregkorra. *Honvédségi Szemle* 1. sz. 8–12.

„A testi-lelki egészség megőrzése az időskorban” népfőiskolai kurzus

Az országban az egri főiskolán a téma egyik legkiválóbb magyar szakértője, Hidy Pálné a nyolcvanas évek végétől szervezett több alkalommal népfőiskolai kurzusokat „A testi-lelki egészség megőrzése az időskorban”, illetve a Fiatalok az idősekért címmel – emlékszik vissza rá Jászberényi József (2011) egyik írásában.

A népfőiskolai kurzusok módszertanilag jól átgondolt és felépített kurzusok voltak, helyet kaptak benne mind az előadó-központú módszerek, mind a résztvevőközpontúak. Figyelembe vették a résztvevők iskolázottságát, érdeklődését, motivációját az eredményesség növelésének érdekében. Következzék egy rövid részlet Hidy Pálné és Lachata István munkájából, melyben erről mesélnek: „A népiskolai jelleg meghatározta a jelentkező idős emberek iskolázottságát. Ez nagy szóródást mutatott a néhány osztályos elemi végzettségtől az érettségiig. Valami olyan programot akartunk nyújtani, ami ilyen körülmények között is lehetővé teszi mindenki érdeklődését, kötődését. Globálisan ezt a »Testi-lelki egészségünk« témában találtuk meg. Úgy véltük, hogy mindennapi életük és a korosztály fejlődéslélektani jellegzetességei biztosítják majd a téma iránti affinitást. Várakozásunkban nem csalódtunk. (...) Az ünnepélyes megnyitó után minden résztvevő egy terjedelmes listát kapott ötleteinkből. Az írásos anyag egy-egy pontját részletesen is ismertettük, hogy elegendő információ birtokában dönthessenek, mivel is szeretnének igazán foglalkozni. Hozzászólásaik alapján (még döntés előtt) igazítottuk

egyik-másik témán. Miután mindenki írásban szavazott a neki legjobban tetsző programokról, összesítettük az elvárásokat, elgondolásainkat egyeztetve módosítottunk, összevontunk néhány témát. A közös tervezéssel azt akartuk elérni, hogy lehetőleg minél több idős ember érdeklődésének megfelelő legyen a kurzusunk. Érezhetően tetszett a résztvevőknek a közös tervezés és döntés.” (Hidy Pálné és Lachata 1994) Jászberényi, aki szintén gerontoeducációval foglalkozik, 2011-ben írt tanulmányában kihangsúlyozza, hogy „hazánkban az elmúlt három évtizedben több próbálkozás volt arra, hogy az idősktatás felsőoktatási tananyaggá váljon. Ezek közül is a legfontosabb Hidy Pálné tevékenysége az egri főiskolán.” Bővebben: Hidy Pálné – Lacahta István (1994): A Nyugdíjasok Népfőiskolája. *Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Sectio Chemiae (Acta Academiae Paedagogicae Agriensis: Nova series; Tom. 22).*

„Fiatalok az idősekért”

Hidy Pálné a tanszék munkáját egyik írásában úgy mutatja be, mint „az idős korosztály művelődésével foglalkozó kutatások egyik centruma”. A tanszék publikációs eredményei és rendezvényei közül több ehhez a témakörhöz kötődött (Hidy 2001, 170).

A Magyar Gerontológiai Társaság elnöksége például egy egri konferencia keretei között ismerkedett meg a művelődésszervező szakos hallgatók kutatómunkájával, mely a „*Fiatalok az idősekért*” címet viselte. A nemzetközi konferencián ismertették a tanszék és a hallgatók elméleti és gyakorlati tevékenységét. Az eseményről a helyi újság 1994. április 28-i számában így számolt be: A főiskola művelődésszervezés szakos hallgatóinak közreműködésével rendezték meg a Helyőrségi Klubban május harmadikán a Magyar Gerontológiai Társaság kihelyezett ülését, az első egri gerontológiai konferenciát. A tanácskozás a *Fiatalok az idősekért* – Az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola művelődésszervezés szakos hallgatóinak gerontológiai kutatásai címet viselte.

Az idősek számára rendezett rendezvényekről a hírlap is többször tudósított. Például 2008. május 31-én a Heves Megyei Hírlapban ekképpen írtak hallgatóink tevékenységéről: Tavaszköszöntő bált szerveztek az Eszterházy Károly Főiskola művelődésszervező szakos 3. évfolyamos hallgatói a Dobó Katica Nyugdíjas Szervezet tagjai és unokái számára. A műsorban a húsvét és pünkösöd jellegének kiemelése mellett komolyzenei betéteket hallgattak,

majd szólóénekekkel, tánccal, verssel léptek a színpadra a fiatalok. Az anyák napjával kapcsolatos versek után a gyerekek által készített – a műsor alatt/ közben a gyermekek a játszóházban kis ajándékokat készítettek – ajándékokat mutattak be, és köszöntötték vele szüleiket, nagyszüleiket. Ezután játékos szellemi vetélkedőre került sor, aminek győzteseit ajándékokkal jutalmazták a hallgatók. A nap vidám zenés bállal folytatódott, ahol táncra perdült minden korosztály egyaránt. Végezetül Gallovits László, a szervezet vezetője köszönetet mondott a színvonalas műsorért, és méltatta azt a kapcsolatot, amely szervezetük és a főiskolások között már több éve tart, és akik előadásaikkal mindig nagy örömet szereznek nyugdíjasainknak. Medvegy-Andelic Marija, művelődésszervező szakon végzett hallgatónk a tanszék számára küldött visszaemlékezésében azt emelte ki, hogy: „A Fiatalok az Idősekért program kiemelkedő példája volt annak, hogy a tudás és a közösségépítés hogyan találkozhat a társadalmi felelősségvállalással. Résztevéőként megtapasztalhattuk, milyen mértékű bizalommal fordulnak felénk a programban érintett idősek, és milyen értéket jelent számukra az, ha a fiatalabb generáció odafigyel rájuk. Ez az élmény mindannyiunk számára fontos emberi és szakmai tanulságokat hozott.”

Filmklub

Az intézményben működő filmkluboknak kezdetekben a tanszék oktatói és hallgatói voltak szervezői és bonyolítói. A kezdetekben Tóth Béla, később Kakuk Jenő, aztán Szilágyi Erzsébet, majd Szűk Balázs szervezte a vetítéseket és a hozzájuk tartozó bevezetőket, alkotói találkozókat, beszélgetéseket és egyéb programokat. Szíjártó meghatározónak tartja az 1975-től 1989-ig működő filmesztétika speciálkollégiumot, amely a főiskolai filmklubhoz kapcsolódott (Szíjártó 2015).

2000-ben országos konferenciát rendeztek a filmoktatásról, a vendégeket Hidy Pálné tanszékvezető asszony köszöntötte, és a köszöntőjében hangsúlyozta, hogy intézményünk az országban elsőként figyelt fel a filmes kultúra oktatásának fontosságára, és már 1975-ben, egyedüli nem tanár szakként a Neveléstudományi Tanszék vállalta meghonosításának úttörő szerepét. Az igazi virágkor a nyolcvanas évekre tehető, amikor hetente kétszer vetítettek a filmklubban – számolt be 2000. december 1-jén a Heves Megyei Hírlap.

A Heves Megyei Hírlap 2004. március 17-i számában pedig például arról tudósítottak, hogy „a Filmklub 2004 március-május folyamán az Uránia

mozi Kamara termében, bérletes formában, 8 alkalommal filmet vetít, keddenként 20 órai kezdéssel. A vetítéseket rövid bevezető előzi meg, melyet művelődésszervező szakos III-IV. éves filmes szakirányú és III-IV. éves nem szakirányú hallgatók tartanak. A filmek kapcsolódnak a szerdai video-projektoros (február, május) vetítésekhez. (Közművelődési Tanszék, »B« épület, 305. terem 19.00 óra).»

Börtönművelődés

A szak kiterjedt szakmai gyakorlati kapcsolatrendszerrel működött, melyből egyet különlegessége révén kiemelünk: Az egri büntetés-végrehajtási intézet évekig egyik választható gyakorlóhelye volt a népművelő/művelődésszervező szakos hallgatóknak. A Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Évkönyvében (1978–1979, 96) is szó esik a népművelők börtönben végzett gyakorlatáról, ahol különböző előadásokat tartottak és irodalmi kört vezettek. Az intézmény lehetőséget adott arra, hogy a hallgatók kutassák, tanulmányozzák a „börtönművelődés” szociológiai és módszertani kérdéseit, illetve az életmód és művelődés, a bűnözés és a funkcionális analfabetizmus aktuális összefüggéseit. A kutatások eredményeit különböző szakmai fórumokon ismertették (Hidy 2001, 170). Szabó Sándorné (1994) egyik írásában így foglalta össze: „A közművelődési tanszék és a büntetés-végrehajtási intézet vezetői e közös felismerés jegyében döntöttek: minden félévben – így tehát a szünetek kivételével folyamatosan – 8-15 hallgató rendszeresen látogathatja az intézményt és ott különböző kulturális foglalkozásokat tarthat. Ezt kiegészítendő, az elítéltek helyzetének hitelesebb megismerése érdekében több hallgató szociológiai kutatást végez a börtönlakók körében. Évfolyamdolgozatok, szakdolgozatok, tudományos diákköri pályamunkák bizonyítják, hogy hallgatóink munkája nem volt eredménytelen. Főiskolai életük második évében, általános és művelődés-szociológiai tanulmányaik mellett, illetve után, valamint a módszertani elméleti ismeretek megszerzésének kiegészítéseként végezték heti két órában gyakorlatukat a helyi börtönben. (...) Hallgatóink 1983-1987-ig jobbára ismeretterjesztő előadásokat tartottak. Bejárták a helyes életmód, önismeret, kultúra, művészet témaköreit, idővel azonban e foglalkozások elhaltak. Több hallgatónk – visszaemlékezve a börtöngyakorlat eseményeire – úgy fogalmazott, hogy a szabadok és az elítéltek közötti »nagy falat« nem sikerült lerombolni. A főiskolások tudták és érezték, hogy ezeknek az alkalmaknak segíteniük kell az elítéltek kulturált szabadidő-eltöltését (szinte frázisként hat ma már ez

a kifejezés!), ugyanakkor e témákkal a szabadulásuk utáni életre is ismereteket kellene adni. A képzési rendben megalkuvásra kényszerültünk, hiszen a módszertani gyakorlatok után mindig a hallgatók jelenlétében elemeztük – közösen – a foglalkozásokat. 1987-től – felismerve a hiányosságokat – változás történt. A rendszerváltást megelőző szabadabb légkör elérte az egri börtönt is. Lehetővé vált a kiscsoportos foglalkozások szervezése, így közvetlenebb lett a hangulat. Javaslatot tehettek az elítéltek egy-egy téma megbeszélésére, kérhettek filmvetítést, de akár közös ünneplést is szervezhettek. Mindkét fél számára máig emlékezetesek az anyáknapi (pedig csecsemőgyilkos is akadt közöttük), nőnap, húsvéti közös programok. Különböző manuális foglalkozások egészítették ki a gyakorlatokat (például tojásfestés, filcállatkák varrása, hímzés, kötés, termésbábok készítése, papírzsebkendőből rózsza, ikebana hajtogatása stb.). Az elítélt nők nagy lelkesedéssel serénykedtek, hiszen látogatáskor többen gyermekeiknek, unokáiknak ajándékozhatták azokat.” Bővebben: Szabó Sándorné (1994): Egy évtized Egri főiskolások • Börtöngyakorlat. *Börtönügyi Szemle*. 1. 124–128.

2006-ban lehetőséget kaptak a tanszék oktatói **„A felnőttkori autonóm tanulás és tudáskorrekciós elköteleződés”** OTKA K63555 számú kutatásba bekapcsolódni, melynek egyik vezetője tanszékünk akkori vezetője, Juhász Erika volt.

„A felnőttkori autonóm tanulás és tudáskorrekciós elköteleződés” OTKA-kutatás 2006–2009 között zajlott. A kutatás vezetője Forray R. Katalin, illetve tanszékünk akkori vezetője, Juhász Erika volt. A tanszékünk munkatársai közül az alábbi kollégák kapcsolódtak be a kutatásba: Tengely Adrienn, Kenyeres Attila, Simándi Szilvia, Herpainé Lakó Judit, Oszlanczi Tímea, illetve Oláh Krisztina hallgató. A további közreműködők között más egyetemisták mellett szerepeltek az Eszterházy Károly Főiskola TKTK andragógia szakos hallgatói, különösen Pete Nikoletta, Dancs Stefánia, Virág Gergely (Forray és Juhász [szerk.] 2009, 382).

A felnőttkori autonóm tanulás és tudáskorrekciós elköteleződés című kutatás arra irányult, hogy megtudjuk, „a felnőttek autonóm tanulási eredményességének mérése hogyan, milyen módszerekkel, eszközökkel történhet meg, másrészt ezt min. 1200 fős mintán kívántuk tesztelni is, és ezáltal felmértük, hogy milyen jellemző jegyei, eszközei és területei vannak a felnőttkori autonóm tanulásnak” (Forray és Juhász 2009, 12).

Bővebben: Forray R Katalin – Juhász Erika (2009): A felnőttkori autonóm tanulás és tudáskorrekciós elköteleződés. In: Forray, Katalin; Juhász, Erika (szerk.) *Nonformális – informális – autonóm tanulás*. Debrecen, Debreceni Egyetem. 12–37.

„A művelődés hete – a tanulás ünnepe”

2008-ban tanszékünk is bekapcsolódott „A művelődés hete – a tanulás ünnepe” országos ismeretterjesztő rendezvénysorozatba, melyről a SZÍN 2008-as számában olvashatunk beszámolót: Az esemény megnyitóján Lőrinczné Thiel Katalin rektorhelyettes asszony, Ponyi László, az Egri Kulturális és Művészeti Központ igazgatója és Juhász Erika a rendezvény Szakmai és Szervező Bizottságának elnöke, az Andragógiai és Közművelődési Tanszék tanszékvezetője mondott köszöntőt. A program nyitó napján az Andragógia és Közművelődési Tanszék programjára került sor. A nap folyamán Hidy Pálné ny. főiskolai docens, a „Fiatalok az idősekért” program vezetőjének koordinálásával a 4. évfolyamos nappali és levelező tagozatos hallgatók mutatták be műsorukat, melyben kiemelt szerepet kapott a fiatalok és idősek közötti kapcsolat ereje, építése, erősítése. A rendezvény alatt egész nap Felnőttképzési Börze várta az érdeklődőket az Átriumban, ahová az Eszterházy Károly Főiskola, a Munkaügyi Központ és még számos felnőttképzéssel foglalkozó cég hozta el képzési kínálatát. (Szín 2008, 139–140; Ponyi 2009, 328)

Kulturális innováció az Észak-magyarországi régióban, a REKÉP – REgionális Kultúra Építő Projekt TÁMOP 3.2.3/08/2

A tanszék életében fontos szereppel bírt a Kulturális innováció az Észak-magyarországi régióban elnevezésű projekt is, Herpainé Lakó Judit projektmenedzser (projektasszisztens: Berkes Judit volt hallgatónk) vezetésével. A projekt hosszú távú célja az Észak-magyarországi régió lakosságának nagyobb arányú bekapcsolódása volt az egész életen át tartó tanulás folyamatába, melyben a nem formális tanulási lehetőségek kerültek a fókuszba. „A projekt három nagy területet ölel fel, az első komponens keretein belül a kulturális szakterület szakemberei számára 180 órás, Kulturális Projekt Ciklus Menedzsment (KPCM) komplex képzés kidolgozását és megvalósítását vállaltuk a Közművelődési Akkreditációs Bizottság és a Felnőttképzési Akkreditációs Testület által akkreditált, tanfolyam jellegű szakmai továbbképzés keretében.

Az Észak-magyarországi régió négy településén (Hatvan, Miskolc, Salgótarján, Eger) – együttműködő partnereink segítségével és aktív közreműködésével – hat csoportban, 150 fő vett részt a képzésen. A második programelem kapcsán kollégáinkat felkészítettük kompetencia alapú, non-formális és informális tanulási alkalmak vezetésére. Ezen ismereteket hat szakkör, két tábor, harminc tehetségfejlesztő, kompetenciafejlesztő, tanácsadási alkalom és három 287 tréning keretében hasznosítjuk. A felsorolt programokon belül összesen 200 non-formális képzési alkalom lebonyolítására kerül sor, melynek során az Eszterházy Károly Főiskola és Gyakorlóiskolája gyermek-, ifjú- és felnőttkorú csoportjainak, közösségeinek tagjai közül 220 főt segítünk új ismeretek megszerzéséhez.” (Herpainé és Tóth 2012)

– Meghatározó események az elmúlt 10 évből –

A múlt eseményeibe való betekintésünk után a következőkben az elmúlt 10 év meghatározó történéseiből, eredményeiből szemezgetünk:

„Eger – Közösség – Együttműködés” szakmai nap

Az Eszterházy Károly Egyetemen 2017 szeptemberében indult el a közösség-szervezés szak, és ebben az évben hagyományteremtő szándékkal szervezte meg a Neveléstudományi Intézet Andragógiai és Közművelődési Tanszéke – Simándi Szilvia kezdeményezésére – az „Eger – Közösség – Együttműködés” szakmai napot. A tematikus esemény azóta rendszeresen megrendezésre kerül.

A rendezvény célkitűzései között szerepel, hogy bemutassa a képzés folyamatos tartalmi megújulását és a társadalmi szükségletek kielégítésében betöltött szerepét, továbbá, hogy erősítse az egyetem, a város és a térség szakmai együttműködését egyfajta találkozási pontként. A fókuszban rendszerint a közművelődésben fellelhető „jógyakorlatok” állnak, ugyanis a tanszék ezen a módon is törekszik arra, hogy hallgatói számára bemutathassa a szakma színes, gyakorlatias oldalát.

2018-ban, a második szakmai nap keretében került sor a Nemzeti Művelődési Intézet és az egyetem együttműködési megállapodásának az aláírására: a tanszékkel való szoros szakmai együttműködés nyilvános keretek között, írásban is megkötésre került. Röviden a rendezvény programjaiból: A 2018-as szakmai nap során egy ALUMNI-rendezvény került megszervezésre, a tanszék

volt hallgatói álltak a rendezvény középpontjában, akik sikereikről, szakmai pályafutásukról meséltek a rendezvény közönségének. A közművelődés, valamint a felnőttképzés területén kiemelkedő szakmai teljesítményt elérő volt hallgatóink példaként jelentek meg a képzésben részt vevő hallgatók előtt. Az eseményen egykori hallgatónk (Gulyás Sándor) kezdeményezése is bemutatásra került. Az előadó Acsa kistérség közösségét mutatta be egy közösségi fotókiállítás válogatott képanyagából. Örömeinkre szolgált, hogy a település polgármestere is megtisztelte a rendezvényt, és büszkén méltatta hallgatóink körében a település közösségében megvalósított kezdeményezést.

2019-ben, a *harmadik rendezvényünkön* a szakmai gyakorlat került a középpontba, a meghívott előadók a tereptanáraink köréből kerültek ki. Külön öröm volt számunkra, hogy az eseményre „közművelődési munkatárs” szakon tanuló középiskolás diákok is ellátogattak Budapestről.

2020-ban a *negyedik rendezvényünk* a pandémiás helyzetre való tekintettel online formában került megvalósításra, és az „Offline és online – Jó gyakorlatok a közösségi művelődésben – a helyi közösségek aktív bevonása” címet kapta. Rendezvényünk keretei között három település – Belpátfalva, Cegléd, Nagyréde – szakmai munkája került bemutatásra elismert közművelődési szakemberek tolmácsolásában. Az ezt követő pódiumbeszélgetés keretei között pedig már kimondottan a járványügyi helyzet szakmai kihívásaira adott válaszaikat mutatták be a szakemberek. Fontosnak tartjuk, hogy ezen kihívásokra is reagáljon tanszékünk és képzésünk. Előzményként elmondható, hogy 2020 májusában a koronavírus-helyzet adta aktualitás kapcsán élő online szakmai beszélgetést szerveztünk „Közösségszervezés járvány idején” címmel. Közművelődési szakemberekkel beszélgettünk a szakmát érintő aktuális kérdésekről: Milyen kihívásokkal kell megküzdeni a közösségi művelődésben a járvány idején? Milyen új feladatokat hozott a megváltozott helyzet? Hogyan tudjuk online szervezni a közösségeinket? A visszajelzések azt mutatták, hogy a közösségi művelődésben dolgozók és a hallgatók is nagyon hasznosnak és inspirálónak találták a beszélgetést.

Az *V. Eger – Közösség – Együttműködés* rendezvény középpontjában volt hallgatóink voltak. A közösségszervezés BA szakon és az elődszakokon (pl. művelődésszervező, andragógia) végzettek közül országszerte sokan lettek sikeresek és elismertek a szakmájukban. A „Közösségszervezés a való világban” című kerekasztal-beszélgetésen az Andragógiai és Közművelődési Tanszék öt volt hallgatója mutatta be, mit is dolgozik a mindennapok során.

A VI. *Eger – Közösség – Együttműködés* szakmai nap fókuszába szintén egy ALUMNI-rendezvény került. Az esemény középpontjában az Andragógiai és Közművelődési Tanszék volt hallgatói álltak, akik sikereikről, szakmai pályafutásukról meséltek a rendezvény közönségének, a képzésben részt vevő hallgatóinknak. A tanszék céljai között szerepel, hogy hivatást képezzen a végzett és a képzésben részt vevő hallgatók között, illetve ilyen módon is visszacsatolást kapjon a képzés.

A VII. *„Eger – Közösség – Együttműködés”* szakmai napot a Nemzeti Művelődési Intézettel és a Heves Megyei Közösségszervezők Egyesületével együtt szerveztük meg. Elsőként Felsőoktatási Szabadegyetemre került sor a Nemzeti Művelődési Intézettel közös szervezésben, *„Karrierlehetőségek a közművelődésben”* címmel. A kerekasztal-beszélgetés során a hallgatók első kézből, szakemberek élettapasztalatain keresztül ismerhették meg a közművelődési szakemberek életét, karrierútját és konkrét munkaköreit. Ezenfelül hasznos gyakorlati tanácsokkal is ellátták a jelenlévőket. A kerekasztal-beszélgetést Buzás Eszter Mária, a Nemzeti Művelődési Intézet Heves Vármegyei Igazgatóságának vezetője moderálta. A kerekasztal-beszélgetést követően a hallgatók személyesen, kötetlen formában is beszélgethettek a résztvevőkkel és más szakemberekkel az *„Élő Könyvtár”* foglalkozáson. A szakmai napot a felsőbbéves hallgatók által szervezett és levezényelt csapatépítő tréning zárta, amelybe a hallgatók mellett a tanszék oktatói is bekapcsolódtak.

A VIII. *„Eger – Közösség – Együttműködés”* szakmai napunk keretében ezen kötetünket tervezzük bemutatni.

„Közösségi művelődés a társadalmi térben” kutatócsoport

2018-ban hívtuk életre a *„Közösségi művelődés a társadalmi térben”* kutatócsoportot. A felsőoktatási szakszerkezet-változás következtében a tanszék képzési területei és kutatásai egyre markánsabban a közösségi művelődés különböző aspektusaira fókuszálnak, és a tanszék tagjainak aktuális kutatásai a közösségi művelődés egyes – múltbeli, jelenlegi és a jövőbeli – területeire terjednek ki. A kutatási eredményeinknek tudományos rendezvényeken való erőteljesebb disszeminációja és átfogóbb megközelítése érdekében indokoltnak láttuk az egyes kutatások tudatosabb összehangolását egy kutatócsoport keretei között.

A kutatócsoport állandó tagjai a tanszék munkatársaiból kerülnek ki, azonban az egyes részkutatásokba tehetséges, TDK-zó hallgatóinkat is bevonjuk.

„Közösségi élet egykor a Berva-völgyben: Emlékképek, közösségek, életképek”

2018-ban a „Közösségi művelődés” c. tantárgy keretében arra vállalkoztunk a hallgatónkkal, hogy a Berva-völgynek – azon belül is prioritást adva az „ötös lakótelepnek” – az egykori közösségi életét, illetve a művelődő kisközösségeit feltérképezzük. A nevezett kurzus többek között ahhoz járult hozzá, hogy egy – kezdetben viszonylag zárt – lakóközösségnek (településrésznek) a közösségi alapú feltáró módszereit a gyakorlatban is megismerjék a hallgatók. Összeállításunkat korlenyomatnak és időutazásnak is tekinthetjük. Bizonyos történetek már csak az idősebb generáció emlékezetében élnek, ezért a hajdani közösségi élet megismeréséhez a legélménygazdagabb utat választottuk: a közösségi beszélgetés és a közösségi interjú módszerére építettünk. A kérdéseink a helyi közérzetre, az egyén és a közösség kapcsolatára, a szabadidős és a kulturális életre, illetve a „bervai” identitásra irányultak. Munkánkkal egyfajta betekintést kerestünk a hajdani közösségi életbe, a múlt és a jelen találkozásába, melynek eredménye kötet formájában is megjelent. A kötet bemutatójára 2019-ben a Berva-völgyi Közösségi Házban került sor. Bővebben: Simándi Szilvia – Papp Ildikó (2019): *Közösségi élet egykor a Berva-völgyben: Emlékképek, közösségek, életképek*. Eger, Líceum Kiadó.

Értékfeltárás

2023 októberében került sor először a Heves Vármegyei Értékkonferenciára, a Heves Vármegyei Önkormányzat és a Nemzeti Művelődési Intézet szervezésében a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával. 2024-ben a második alkalommal valósult meg a konferencia. Mindkét alkalommal felkérést kapott előadás megtartására Simándi Szilvia, a Neveléstudományi Intézet Andragógiai és Közművelődési Tanszékének vezetője.

Az előadások során a tanszék közösségszervezés szakos hallgatókkal folytatott értékfeltáró tevékenységét mutattuk be mint jógyakorlatot, melyre eddig hét településen került sor, 2019-ben Bélapátfalván és Verpeléten, 2020-ban Ostoroson, 2021-ben Demjénben, 2023 tavaszán Parádon, 2023 őszén Kerecsenden, 2024-ben Mátraszentimrén kapcsolódtak be a közösségszervező szakos egyetemisták a helyi értékek feltárásába, gyűjtésébe és azoknak a helyi értéktárba történő felterjesztésébe. Az értékfeltáró tevékenység a Nemzeti Művelődési Intézet Heves Vármegyei Igazgatóságával együttműködésben valósul meg. A tanszék értékfeltáró tevékenységét és annak eredményeit kötetünkben Rakusz Márta írása részletezi.

„A katolikus egyház felnőttkori művelődést támogató tevékenysége és a művelődő vallási közösségek kérdése a két világháború között és napjainkban”

Tanszékünk oktatói a 2021/2022-es tanévben kutatást végeztek „A katolikus egyház felnőttkori művelődést támogató tevékenysége és a művelődő vallási közösségek kérdése a két világháború között és napjainkban” címmel, melybe hallgatók és közművelődési szakemberek is bevonásra kerültek. A kutatás a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Tudományos Kutatási Program Közművelődési ösztöndíj tudományos kutatócsoportok számára elnevezésű alprogramjának támogatásával valósult meg. A programban közreműködőként vettek részt az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem oktatói a „Közösségi művelődés a társadalmi térben” kutatócsoport tagjaiként. Mellettük közművelődési szakemberek, valamint egyetemünk hallgatói kapcsolódtak be a kutatásba. A kutatás vezetője Simándi Szilvia, a kutatás szakmai vezetője Tengely Adrienn volt; közreműködő kutatók voltak: Oszlanczi Tímea és Rakusz Márta; illetve közművelődési szakemberek: Buzás Eszter Mária, Madarász Réka. Hallgatók közül Acsán Rita és Danyi Szilvia került bevonásra. Az ünnepélyes eredményhirdetésre egy szakmai program keretében 2021 szeptemberében Lakitelken, a Nemzeti Művelődési Intézet székházában került sor.

A kutatás első szakaszában a katolikus egyház népművelési tevékenységének feltárására került sor elsősorban az 1920–1940-es évek egyházmegyei zsinati dokumentumai és statútumai alapján. A vizsgált korszakban az egyház társadalmi feladatvállalásának egyik legfontosabb területe – korabeli szóhasználatból élve – az iskolán kívüli népművelés lett, melynek elsődleges célját egyértelműen a katolikus társadalom erősítése és a katolikus világnézet terjesztése jelentette. A történeti kutatásból kitűnt, hogy a 20. század első felében az egyház ilyen irányú tevékenységének elsődleges színterét a különféle kisközösségek jelentették, így kutatásunk második szakaszában a mai katolikus lokális kisközösségek működését és közösségi művelődési és felnőttképzési aspektusait vizsgáltuk empirikus módszerekkel. Az alábbi négy kérdéscsoportra kerestük a választ a művelődő vallási közösségek vonatkozásában a megkérdezett interjúalanyoktól:

- Hogyan értelmezi a közösség fogalmát? Véleménye szerint miben más egy vallási és egy világi közösség?
- Hogy alakult a tagok száma az évek alatt? Hány tagjuk van jelenleg? Milyen korosztályba tartoznak a tagok? Milyen a nemek aránya?

- A vallási közösségek vezetői kapnak-e felkészítést a közösségekkel való munkára?
- A vallási közösségekben folyik-e valamilyen művelődési tevékenység? Amennyiben igen, milyen jellegű? Ezekre hogyan hatott ki a pandémia?

Az empirikus kutatás során beigazolódott, hogy a lokális katolikus kisközösségek nemcsak vallási, hanem különböző mértékű társadalmi szereppel is bírnak egy-egy település életében. A feltárt példák mutatják, hogy tevékenységükben számos, a közösségi művelődést és felnőttképzést érintő elem is fellelhető, egyrészt oktatás és beszélgetés formájában, másrészt különböző programok, rendezvények vonatkozásában.

Empirikus kutatásunk eredményeit bemutató tanulmányunk angol nyelven a Kulturális Szemle hasábjain jelent meg (Simándi et al., 2022).

Tanszékünk számára megtiszteltetés volt, hogy az egész projekt összefoglaló eredményeinek publikálására a Ternyák Csaba egri érsek 70. éves születésnapjának tiszteletére készült tanulmánykötetben kerülhetett sor (Tengely et al. 2023).

Bővebben:

Simándi Szilvia, Tengely Adrienn, Rakusz Márta, Oszlanczi Tímea, Acsán Rita (2022): Catholic Small Communities and community education and culture. *Kulturális Szemle* 9. (2) 84–93.

Tengely Adrienn (2022): Az iskolán kívüli népművelés kérdése az egyházmegyei zsinatokon a Horthy-korszakban. *Kulturális Szemle* 9. (2) 94–110.

Tengely Adrienn, Simándi Szilvia, Rakusz Márta, Oszlanczi Tímea és Acsán Rita (2023): Katolikus kisközösségek és a közösségi művelődés egykor és ma. In Nagy Andor (szerk.): *Nagy elődök nyomában: a 70 éves Ternyák Csaba érsek köszöntése*. Eger, Líceum Kiadó. 327–338.

Tudományos munka és ismeretterjesztés az online médiamanipuláció témakörében

Kenyeres Attila Zoltán több mint 10 éve tart ismeretterjesztő előadásokat és interaktív foglalkozásokat médiatudatossággal kapcsolatos témákban (álhírek, adathalász csalások, médiamanipuláció felismerése és kivédése) országszerte, illetve határon túli magyar közösségekben is. Kutatási eredményeit számos alkalommal megosztja, rendszeresen kap felkérést nyugdíjaskluboktól,

egyházi gyülekezetektől, szakkollégiumoktól kistelepüléseken, valamint városrészi közösségi házakban ismeretterjesztő előadás tartására.

Közösségi Kult-Óra

2023-ban Közösségi Kult-Óra – Közművelődési Nyitott Egyetem címmel indított ismeretterjesztő előadássorozatot az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Intézetének Andragógiai és Közművelődési Tanszéke.

A kezdeményezés az egyetem közösségi elköteleződését és harmadik misszióját kívánja gazdagítani. Napjainkban egyre inkább felértékelődik az élethosszig tartó és az élet minden területére kiterjedő tanulás szerepe és jelentősége. Számos lehetőség kínálkozik nem formális tanulási környezetben is tudásunk bővítésére, kompetenciáink fejlesztésére. Az ismeretterjesztő előadás-sorozat célja, hogy az egri közösség számára közérdeklődésre számot tartó, gyakorlatias előadásokat, közösségi művelődési alkalmakat kínáljon korosztálytól függetlenül, elkötelezetten az idős generáció számára is. Témáink: Álhírek és adathalász átverések – mit tehet a közösség? – előadó: Kenyeres

Attila Zoltán

Boldog utcák – erősödő helyi közösségek Egerben – előadó: Rakusz Márta

Egyházi szokások és hagyományok a nagyböjti és húsvéti időszakban – előadó:

Tengely Adrienn

Farsangi hagyományok és népszokások – előadó: Tengely Adrienn

Helyi értékek nyomában – előadó: Simándi Szilvia

Közösségi tanulás a Facebookon?! – előadó: Simándi Szilvia

Közösségszervezés szakos hallgatók a terepen – előadó: Oszlanczi Tímea

Jó gyakorlatok az álhírek és az adathalász átverések ellen a különböző közösségekben – előadó: Kenyeres Attila Zoltán

Mit tesznek az egri fiatalok Egerért? Közösségépítés és társadalmi részvétel a helyi közösségben – előadó: Rakusz Márta

Szakmai kapcsolódások a közösségi művelődésben – előadó: Oszlanczi Tímea

Szerelmi jóslás és termékenységvarázslás a magyar népi kultúrában – előadó:

Tengely Adrienn

„Életutak az egész életen át tartó tanulás tükrében – az élethosszig tartó tanulás megvalósulása a gyakorlatban”

A 2023-ban elkezdett munka középpontjában az egész életen át tartó és az élet teljes körére kiterjedő tanulás és művelődés áll, melyben az élethosszig

tartó tanulás megvalósulásának és értelmezésének mintázatait szemléltetjük életútinterjúkon keresztül. Az a szándék vezérel bennünket, hogy az élethosszig tartó tanulás megvalósulásának sokszínűségét és egyediségét felvillantsuk egy-egy személy élettörténetébe betekintést nyerve. A példákat a valós életből hozunk azon alapozó és támogató tevékenységekre, környezeti elemekre és tapasztalati tevékenységformákra, melyek támogathatják az élethosszig tartó tanulás gyakorlati megvalósulását. A történetek mesélői az 1950-es években született és/vagy iskolába járt emberek, illetve a ma fiataljai, felnőttjei. A történetek megelevenítik a tanuláshoz való hozzáférést, az egyes évtizedek jellegzetességeit, továbbá megítélésünk szerint egy-egy életút motiváló hatással is bírhat, hiszen számos történet példázza, hogy a nehézségek ellenére számottevő eredmények is elérhetők. Az interjúk lekérdezésében 2023-ban és 2024-ben az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem közösség szervezés BA és neveléstudomány MA szakos hallgatói is közreműködtek. Bővebben: Simándi Szilvia: Életutak az egész életen át tartó tanulás tükrében – az élethosszig tartó tanulás megvalósulása a gyakorlatban (kézirat, megjelenés alatt).

Felhasznált irodalom:

- Forray R. Katalin – Juhász Erika (2009): A felnőttkori autonóm tanulás és tudáskorrekciós elköteleződés. In: Forray, Katalin; Juhász, Erika (szerk.) *Nonformális – informális – autonóm tanulás*. Debrecen, Debreceni Egyetem. 12–37.
- Herpainé Lakó Judit – Tóth András (2012): Az Emelt szintű eTanácsadó akkreditált felnőttképzés tapasztalatai. In *Agria Media 2011 Információtechnikai és Oktatástechnológiai Konferencia és Kiállítás és ICI-11 Nemzetközi Informatikai Konferencia*. Eger, Líceum Kiadó. 287–290.
- Hidy Pálné (1986): Felkészülés az öregkorra. *Honvédségi Szemle* 1. sz. 8–12.
- Hidy Pálné (1987): „Az öregkorra való felkészülés nevelési és önnevelés feladatai (Részlet egy nagyobb tanulmányból)”. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis: Nova series: Tom. 18/04*. 23–34.
- Hidy Pálné – Lachata István (1994): A Nyugdíjasok Nép főiskolája. *Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*. (Acta Academiae Paedagogicae Agriensis)

- Hidy Pálné (2001): Kultúráközvetítő szakemberek képzése az egri Eszterházy Károly Főiskolán. *Kultúra és Közösség* (5. évf.) 2000/4-2001/1. sz. 165–170.
- Jászberényi, József (2011): Idősoktatás Nagy-Britanniában és Magyarországon. *Polgári Szemle*, 7(5–6), 201–239.
- Ponyi László (2009): Nonformális, informális képzések a közművelődésben. In: Forray, Katalin; Juhász, Erika (szerk.) *Nonformális – informális – autonóm tanulás*. Debrecen, Debreceni Egyetem. 326–329.
- Simándi Szilvia – Papp Ildikó (2019): *Közösségi élet egykor a Berva-völgyben: Emlékképek, közösségek, életképek*. Eger, Líceum Kiadó.
- Simándi Szilvia, Tengely Adrienn., Rakusz Márta, Oszlanczi Tímea, Acsán Rita (2022): Catholic Small Communities and community education and culture. *Kulturális Szemle* 9. (2) 84–93.
- Szabóné Stefán Edit (2003): Főiskolások Egerről. *Közművelődés Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*. 2003. Sectio Culturae. (Acta Academiae Paedagogicae Agriensis: Nova series; Tom. 30) 121–135.
- Szabó Sándorné (1994): Egy évtized egri főiskolások • Börtöngyakorlat. *Börtönügyi Szemle*. 1. 124–128.
- Tengely Adrienn (2022): Az iskolán kívüli népművelés kérdése az egyházmegyei zsinatokon a Horthy-korszakban. *Kulturális Szemle* 9 (2) 94–110.
- Tengely Adrienn, Simándi Szilvia, Rakusz Márta, Oszlanczi Tímea és Acsán Rita (2023): Katolikus kisközösségek és a közösségi művelődés egykor és ma. In Nagy Andor (Szerk.): *Nagy elődök nyomában: a 70 éves Ternyák Csaba érsek köszöntése*. Eger, Líceum Kiadó. 327–338.